

İNSAN VE BİLİM

İnsan kendine özgü bir yaratıktır. Birçok yetenekleri ile hayvanlardan ayrılır. Böylece hayvanlardan ayrıcalıklı olan insanoğlu yeryüzüne uymaz tam tersi onu biçimlendirmeye çalışır. Varlığıyla, düşünüşüyle doğayı inceler araştırır. Doğa dünyanın her yanında yaşayan canlıların çevreyle uyumunun sayısız örnekleri ile doludur. Fakat insan çevresindeki diğer varlıklara göre daha farklı bir şekilde hareket ederek diğerlerinin yapamayacağı pekçok şeyi varder. Bu varediş belki onun zaman içinde geçirdiği varoluş serüveni sırasında öğrenmiş olduğu şeylerin bir yansıması niteliğindedir. (*Bronowski 1975:19*) “İnsanlar ya da insansı canlılar yaklaşık 3 milyon yıldır yeryüzünde yaşamaktadırlar.” (*Braidwood 1995:13*) İnsanın atalarından günümüze uzanan evrimsel çizgi içerisinde primat takımının öteki üyelerinde ayırt etmekte zorluk çekilen bir yapı ve onlarınkinden öteye gidemeyen bir kültür düzeyine sahipken geçirmiş olduğu biyolojik ve zihinsel evrimine paralel olarak teknolojik becerileri de bir ilerleme gösterdi. Milyonlarca yıl süren evriminin son döneminde avcı-toplayıcı iken tarıma başlayan ve dolayısı ile yerleşik hayata geçen insanoğlu fiziksel olarak tamamlamış olduğu evrimin kültürel boyuta taşıyarak dünyadaki diğer canlılardan farklı olduğunu bir kere daha ortaya koymuştur. (*Wells 1994:32*)

İnsan nereden geldiğini, kökenini hep merak edegelmiştir. Bu nedenle çeşitli kültürlerde ve dinlerde insanın kökenine ilişkin çok sayıda öyküye rastlarız. Örneđin bir Çin öyküsüne göre insan ölen tanrının pirelerinden oluşmuştur. Ortadođu'dan kaynaklanan dinlerde ise insanın kökeni Tanrı tarafından yaratılmış olan Adem ve Havva'ya dayanır. Birbirinden ne kadar farklı olursa olsun bu öykülerin ve inançların ortak yanı insanı doğadan ve diğer canlılardan ayrı bir yere oturtmasıdır. (*Lewin 1998:1*) İnsanın kökenlerine dair olan birçok görüş bulunmakta olup bunlar taban tabana zıt olan noktalardan hareket ederek insanın kökenlerinin temelini açıklamaya çalışmaktadır. İnsanın kökenini açıklamaya yönelik olan görüşlerden biri Teolojik Görüş olarak kabul edilir. Bu görüşe göre insan birden bire dünya

üzerinde halk edilmiştir. Eskiden oldukça taraftar toplamış olan bu görüş, günümüzdeki bilimsel çalışmaların sonucunda ortaya konan ve insanın evrimsel bir süreç sonunda ortaya çıktığını savunan görüşü karşısında bulmuştur. Evrim konusunda yaşanan bir takım boşluklara rağmen, konuyla ilgili çevrelerin büyük bir kısmı hayvan ve bitki dünyasındaki evrimi kabul ederek, insanın yavaş yavaş gelişen ve günümüzde Homo sapiens sapiens olarak adlandırılan varlık haline dönüştüğüne inanmaktadır. İsveçli botanist Carolus Linnaeus tarafından sınıflandırma sonucunda hayvanlar aleminin primat takımının bir türü olan insanoğlunun dünyamızda varolan yüzbinlerce hayvan türü içerisinde diğerlerine oranla daha özel bir yeri olduğu gündeme getirilmiştir. Charles Darwin'in yaptığı araştırmalar sonucunda ise insanın evrimi ile ilgili birçok cevaplanamayan konu aydınlanmaya başladı.

Homo sapiens sapiens'i diğer canlı türlerinden ayıran fiziksel özelliklerinin haricinde insanın sosyal bir varlık olarak nitelendirilmesi en önemli özelliği olarak kabul edilir. Konuşma yeteneği ve kültürü ile üstünlüğünü bir kere daha ortaya koymuştur. (Akkayan, 1979:1)

İnsanoğlu, dünya üzerinde gözüküşünden bu yana, kendisini merak eden, nereden gelip nereye gittiğini ve davranışlarının nedenini bilmeyi isteyen bir canlı olarak karşımıza çıkar. Bazı yazarlara göre bu soruların cevabını arayan insan, tarihinin önemli bir bölümünü yanıt bulmaya yönelik olan çabalarına harcamıştır. Fakat bilgisinin ve teknolojisinin sınırlı olması nedeniyle, tarihinin büyük bölümünde davranışlarını ve özgeçmişini açıklayabilecek kadar güvenilir bilgiyi toplayamamıştır. İşte bu nedenlerden ötürü yanıt bulmaya çalıştığı sorunlara büyük ölçüde mitler ve halk öyküleri ile açıklama getirmeye çalışmıştır. (Saran 1993:141) Zaman içinde yaşanan gelişmelere paralel olarak farklı şekillerde tanımlanmaya başlanan insan Homo faber (alet yapan), Homo kriminalis (yıkıcı, suçlu insan), Homo belligere (savaşan, savaçcı insan), Homo spektatus (seyirci insan), Homo praxis (bildiğini yapan, uygulayan), Homo ekonomikus (üreten ve tüketen) vb. birçok şekilde tanımlanmaya çalışılmıştır. Çeşitli bilim dallarına üye olan uzmanların tanımlamaları doğrultusunda getirilen bu farklı açıklamalara

antropolog olarak bizlerde Homo culturalis yani kültür yaratan, kültürü öğrenen ve öğreten insan. (Güvenç 1995:196)

Varolduğumuz andan itibaren dünya üzerinde pek çok şey yaptık. Artık eskiden olduğu gibi mağaralarda ya da göl kenarlarında yaşamıyoruz. Yaşadığımız gezegene sığamayacak bir hal aldık. Nüfus olarak yaşadığımız gelişme, teknolojinin getirdikleri vb. birçok şeyi insanoğlunun binlerce yılda elde ettiği birikimin bir göstergesi olmuştur. Alfabenin kullanılmaya başlanmasından sonra üç bin yıl gibi kısa bir süre içinde Ay'a ayak basma ve 500 milyon kilometre uzaklıktaki Mars Gezegeni'ne araştırma araçları indirme başarısını gösteren insanın acaba en büyük başarısı ne oldu ? (Akurgal 1998:2) Bize göre bu sorunun yanıtı bilimdir. Bilim bilme, evreni algılayabilme; olay ve olgulara yorumlar getirerek doğa güçlerini kontrol edebilme ihtiyacından ve güdüsünden kaynaklanan bazen süreç bazen sonuç olarak algılayabileceğimiz bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. (Arseven 1993:1)

“İnsanoğlunun dünya yüzünde dolaşmaya başlamasından bu yana, adım adım geliştirdiği ve bugün bilim adını verdiğimiz özel alanın, belirli sınırlara erişip belirli yollara sahip olmasının tarihi pek gerilere gitmez. Yaklaşık olarak bilim, insanlık tarihinin son yüzyılı içinde geliştirdiği bir alan olmasına karşılık insanoğlunun yaptıkları ve yarattıkları içinde en ilginç olanıdır.” (Saran, 1993:10)

Bilim, insanoğlunun soru sormasıyla başlamıştır denilebilir. Üzerinde yaşamakta olduğumuz dünya ve evren üzerine sorulan geçerli sorulara verilen güvenilir cevaplardan doğa bilimleri doğmuştur. İnsanoğlunun kendisi ile ilgili geçerli sorulara verdiği cevaplardan ise sosyal – beşeri bilimler doğmuştur. Bilimlerin gelişmesinde geçerli olan yani cevaplandırılması mümkün olan soruların değişme hızı az olmakla beraber güvenilir olan ya da daha doğru olduğuna inanılan cevaplar sürekli bir şekilde değişmektedir. Bu değişimin sebebi insan toplumunun temelinde yatan arayışla bağlantılıdır. (Güvenç 1994:19) İçinde doğduğu çevreyi tanımak, öğrenmek ve ondan değişik amaçlarla yararlanmak çabası bütün insanların ortak özelliğidir.

İnsan çevresini tanımak ve öğrenmek için yoğun ve kararlı çabalar göstermekte ve ondan yararlanmada çok yüksek bir performansa ulaşabilmektedir. Ne var ki bu çabalardaki etkinlik ve verim göz önüne alındığı zaman insanlar arasında da farklılıklar olduğu görülür. Bu tür çabalar incelendiği zaman sadece bilim adamlarınının diğerlerinden daha etkili ve verimli oldukları görülmektedir. (*Serper; Gürsakal 1989:1*)

Latince -Science- kökünden türetilen -Science, bilim-, “bilgi” anlamındadır. Fakat günümüzde Science tüm bilginin alanıdır. Ancak bu alan öylesine çeşitli ve geniş kapsamlıdır ki, bir tanımla işin içinden çıkılamaz. Bugün bilimsel bilgi alanı psikolojik tepkilerden (anlık) zihinsel etkinliklere, termodinamiğin matematik yararlarından ırklar arası ilişkilere, yıldızların oluşumu ve parçalanmalarından kuşların göç yollarına, ultramikroskopik virüslerden extragalaktik kitlelere, kültürlerin yok oluşundan evrenin parçalanmasına kadar yayılan bir alanı kapsar. Bu derece birbirinden farklı konuları kapsayan bir alanın, herkesce kabul edilen bir tanımını yapmak olanaklı değildir. (*Saran, 1993:12*) Bilim konusu ile ilgili olarak yapılan bazı tanımlar ise şöyledir. “Bilim uygun araştırma yöntemlerine, sağlam ve doğru düşünmeye dayanarak elde edilen ve bir olgunun belirli bir durumuna veya bir grup olguya ait tanımlar, yasalar ve ilkeler grubu olarak birleştirilmiş, nitelik veya nicelik bilgisidir.” (*Saran, 1993:12*) Bu kavram değişik şekillerde de tanımlanmıştır. Einstein’e göre bilim, her türlü düzenden yoksun duyu verileri (algılar) ile mantıksal olarak düzenli düşünme arasında uygunluk sağlama çabasıdır. (*Yıldırım, 1996:18*) Russell ise bilimi, gözlem ve deneye dayalı uslama (akıl yürütme) yoluyla önce dünyaya ilişkin olguları, sonra bu olguları birbirine bağlayan yasaları bulma çabası olarak tanımlamıştır. (*Yıldırım, 1996:18*) “ Bilimin tanımlanması konusunda görülen bu zorluk ve karmaşıklık, konusu alanında yoktur. Bugün çağdaş bilimlerin sorunları öteden beri sağduyunun çözmeye çalıştığı sorulardır.” (*Saran, 1993: 12*)

Bilim kavramının tanımında yaşanan enflasyonu bir kenara bırakarak birkaç yüzyıldır bilimsel görüşün dayandırılmaya çalışıldığı iki varsayımı burada belirtmek istiyoruz. Bunlardan birincisini geçmiş ile gelecek arasında bir

simetri öngören ve konumuza neredeyse teolojik bir yaklaşım getiren Newton Modeli oluştururken diğer varsayım ise Kartezyen Dualizmi olarak adlandırılan doğa ile insanlar, madde ile akıl fiziksel dünya ile sosyal – manevi dünya arasınd köklü ayrımlar bulunduğunu söyleyen varsayım. Bu durumda ise bizler bilimsel olanla bilimsel olmayanı tanımlamaya çalışırken bazı yetersizlikler olduğunu görüyoruz. (*Gulbenkian Komisyonu 1996:12*) Bilim kavramını açıklamaya çalışırken bilimin bazı özelliklerini göz önünde tutmak gerekmektedir. “Bilimin herkes tarafından kabul edilen tanımını verememekle beraber, hemen bütün bilim adamlarının bilimin ve bilimsel bilginin özelliği olarak kabul ettikleri özellikleri de vardır. (*Saran, 1993:12*) Bilim olgusaldır. Bilim mantıksal, nesnel ve eleştirci olmalıdır. Bilimin kendi kendini eleştirme özelliği de yine ona kendi kendini düzeltme olanağını verir. Bilim genelleycidir. Başka bir bakımdan da geneli arayıcıdır. Bilim de bütün diğer girişim ve çabalarımız gibi, açık veya üstü örtük bir takım temel inançlara dayanmaktadır. (*Yıldırım, 1996: 19, 20, 21*) “Bilimsel incelemeye konu olan gerçek dünya geliş güzel değil, olguların düzenli ilişkiler içinde yer aldığı, tutarlı, kapristen uzak bir dünyadır.” (*Yıldırım, 1996: 22*) “Herbert Spencer mükemmel bir bilimsel bilgiye ulaşmanın sadece fenomeni (olayı) ve fenomenin (olayın) ilişkilerini ölçmeye muktedir olduğumuzda mümkün olacağını ileri sürer.” (*Baloğlu, 1997: 3*) “Bilimin amacı doğru bilgiyi yanlış bilgidan ayırmak, onu sistematik bir biçimde değerlendirmektir. Çünkü olaylar karşımıza daima karmaşık yapıda çıkarlar. Bunları sistematik olmayan bilgidan ayırarak, doğru düşüncenin ürünü haline getirmek için sebep sonuç bağı altında birleştirmemiz gerekmektedir. Bu ise dışımızdaki olguları her türlü değer yargılarının ötesinde olduğu gibi algılamamız anlamını taşır. Bu da ancak gerçeği tarafsız bir gözle aramakla mümkün olmaktadır.” (*Baloğlu, 1997:8*) Günümüzde bilimsel bilgi ne kadar çok oranda gündelik hayata aktarılırsa o derece incelenen konuda başarılı olunmuştur denilebilir.